

Nálezy zedníčka skalního (*Tichodroma muraria*) v jižních Čechách Records of Wallcreeper (*Tichodroma muraria*) in South Bohemia

Václav Mikeš⁽¹⁾ • Jan Hora⁽²⁾ • Luděk Bufka⁽³⁾

Abstract: The paper summarizes all available data on the occurrence of Wallcreeper (*Tichodroma muraria*) in South Bohemia (Czechia). We report 11 published records and three new. The oldest record dates back to 1875, and the most recent is from 2012. Wallcreepers occurred between October and May. The altitudinal range of localities is 360–1300 m a.s.l. No data are available on the origin of the birds, however, it is presumed they migrate from the Alps, rather than from the Carpathians. It is possible the species winters in South Bohemia more frequently than shown by our data, but is overlooked.

Key words: Alpine, Bohemian Forest, Czech Republic, historical records, migration, non-breeding, South Bohemian Region, *Tichodroma muraria*, wintering.

Zedníček skalní (*Tichodroma muraria*) je rozšířen v horách jižní Palearktidy, od Pyrenejského poloostrova do Číny. Nejsevernějšími hnízdišti jsou Tarbagataj a Mongolský Altaj, jižní okraj areálu vymezují Blízký Východ, Írán, severní Afghánistán, Himaláje a hory jižní Číny (Bjome 1975). Ve střední Evropě hnízdí zedníčci skalní v Alpách, v pohoří Jura a v Karpatech (Löhr 1993). Biotopem zedníčků jsou členité skály s hojností puklin, které v průběhu dne nabízejí jak osluněná, tak zastíněná místa. Většina hnízdišť se nachází na vlhkých místech, poblíž vývěřů vody a při vodopádech či potocích (Löhr 1993). Po vyhnízdění zedníčci migrují na krátké vzdálenosti (pravidelné jsou i přesuny vertikálního rázu), část populace se však zřejmě může na hnízdišti zdržovat celoročně (Snow & Perrins 1998). Obvyklým zimovištěm je níže položená skalnatá oblast, zřícenina, zámek anebo výrazná budova vprostřed většího města (Löhr 1993). Do oblasti mimohnízdního areálu zedníčka skalního spadá i Česká republika, na jejímž území lze očekávat výskyt jak karpatských, tak alpských ptáků (Löhr 1993). Potravou zedníčků jsou drobný hmyz a pavouci (Snow & Perrins 1998). Cílem článku je shrnutí veškerých dostupných záznamů zedníčka skalního z území jižních Čech.

Nálezy jsou prezentovány jednoduchou heslovitou formou (pole síťového mapování, lokalita, datum, počet jedinců, jiné podrobnosti, pozorovatel) a jsou rozděleny na ty, které již byly publikovány, a na nové, prozatím nezveřejněné údaje.

Publikované nálezy:

6551: hrad Zvíkov, 1885, 1 ex., střelen a dodán preparátorovi Mathyaskovi v Písku (Anonymus 1889, D. Vařečka in Bureš et al. 1995)

6650: Vraž, lom Jistec, 27. 10. 1964, 1 ex., zabit při odstřelu v lomu (M. Hirt, Anonymus 1965; Bureš et al. 1995 datují nález rokem 1963, pták měl být preparován a uložen v Moravském zemském muzeu v Brně, v tamější sbírce se však nyní nenalézá – M. Černý in litt. 2020)

¹⁾ Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Dukelská 242/1, CZ – 370 51 České Budějovice, e-mail: mikes@muzeumcb.cz

²⁾ Cafourkova 521/3, CZ – 181 00 Praha 8 – Bohnice, e-mail: jh.ah@centrum.cz

³⁾ Správa NP a CHKO Šumava, Sušická 399, CZ – 341 92 Kašperské Hory, e-mail: ludek.bufka@npsumava.cz

6750: Kestřany, 1875, 1 ex., střelen a dodán preparátorovi Mathyaskovi v Písku (D. Vařečka in Bureš et al. 1995),

Dobev, 1879, 1 ex., střelen a dodán preparátorovi Mathyaskovi v Písku (D. Vařečka in Bureš et al. 1995)

6948: zámek Vimperk, 19. 4. 1986, 1 ex., pozorován při sběru potravy na hradbách zámku (Labaj 1987)

7151: Český Krumlov, 1883, 1 ex., pozorován na vápencových skalách (Schier 1889, K. Bartuška in Šír 1890),

1884, 1 ex., pozorován na vápencových skalách (Schier 1889, K. Bartuška in Šír 1890),

květen 1888, 1 ex., střelen na vápencové skále naproti hradu (F. Průcha, Vondrášek 1927),

2. 2. 1889, 1 samice, střelena, coll. A. Hořice (Obr. 1), Bařa 1933, doklad v Národním muzeu v Praze, inventární číslo NMP P6V1325 – J. Hušek in litt. 2020),

21. 1. 1917, 1 ex., chycen v bytě hlásného ve věži zámku, preparován a uložen ve sbírkách německé obecné školy v Českém Krumlově (Vondrášek 1927)

7353: Pohorská Ves, Leopoldov č. p. 9, 16. 10. 1972, 1 ex., pozorován na střeše myslivny (Vosátka

Obr. 1 – Preparát zedníčka skalního (*Tichodroma muraria*) střeleného 2. 2. 1889 u Českého Krumlova. Sbirka Národního muzea v Praze (foto V. Lukáš 2021).

Fig. 1 – Mounted specimen of Wallcreeper (*Tichodroma muraria*), which was shot at Český Krumlov on 2nd February 1889. National Museum in Prague collection (photo by V. Lukáš 2021).

1983, V. Vosátka in verb. 2020; záznam zmiňují i Bürger & Pykal 2006, avšak s chybnou datací do roku 1992)

Nové nálezy:

7151: Chvalšiny č. p. 231, 8. 4. 2012, 1 samec, nalezen dekapitovaný na zemi, patrně uloven krahujcem obecným (leg. M. Pokorný, doklad ve formě balku je uložen v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, inventární číslo ZV2788, M. Pokorný in verb. 2020)

7249: Plechý, pomník Adalberta Stiftera, květen 1995, 1 ex., pozorován na skalách (L. Švejda, terénní deník L. Bufky)

7350: Svatý Tomáš, 1975, 1 ex., pozorován (Z. Zlámal & F. Mácha, F. Mácha in verb. 2020)

Literární řešerši se nám podařilo shromáždit celkem 11 publikovaných záznamů zedníčka skalního ze sedmi lokalit. Vařečkovu lokalitu „u Písku“ (Anonymus 1889) v přehledu nálezů neuvádíme, neboť se domníváme, že je totožná se zástřely druhu z Kestřan a Dobevi (Bureš et al. 1995). Stejně tak není prezentována Vařečkova neurčitě lokalizovaná a nedatovaná zmínka o více záznamech zedníčka z „poříčí Skalice a Otavy“ (Anonymus 1889, Bureš et al. 1995). V případě pozorování zedníčků u Č. Krumlova v letech 1883 a 1884 není vyloučeno, že byli posléze střeleni. Mohla by tomu nasvědčovat skutečnost, že ve školním roce 1883–1884 darovali učitelé A. Mayr a J. Alton do sbírky přírodovědných učebních pomůcek českokrumlovského gymnázia zedníčka skalního (Dworžak 1884). Obdobně v roce 1885 daroval vrchní lesmistr F. Hoydar [Hojdar] preparát zedníčka skalního do přírodovědných sbírek německé státní reálné školy v Českých Budějovicích (Zuleger 1885). Český Krumlov byl v té době součástí schwarzenberského panství a F. Hojdar byl zaměstnancem uvedeného šlechtického rodu v Hluboké nad Vltavou. Předtím než začal vykonávat funkci lesmistra, pracoval jako kustod a preparátor v muzeu na loveckém zámku Ohrada (Baťa 1933). Labaj (1987) uvádí, že Baťa (1933) zmiňuje 3 dokladové preparáty zedníčků uložené ve sbírkách českokrumlovského zámku. V práci Bati (1933) se však taková informace nenalézá, a není tedy jasné, kde hledat její původ. Dotazem u správkyňe deponitáře na státním hradě a zámku Český Krumlov jsme zjistili, že v tamějších sbírkách druh zedníček skalní zastoupen není, což dle starých inventářů platí již od 50. let 20. století (K. Hlavničková in litt. 2020). Stejně tak se žádný preparát zedníčka nenachází ani ve sbírkách Regionálního muzea v Českém Krumlově (A. Glaserová in litt. 2020). Příkladíme se tedy k tomu, že se jedná o Labajovu chybnou interpretaci Baťových údajů.

Pozorování zedníčka ve Svatém Tomáši bylo získáno jako odezva na článek Labaje (1987), v pozůstalosti po J. Jandovi (Anonymus 1994) jej objevil druhý autor. J. Janda si poznamenal, že Z. Zlámal a F. Mácha měli po roce 1975 pozorovat zedníčka ještě několikrát na skalách v masivu Vítkova Kamene (Zámecký les, Uhliště). Tyto záznamy se však již bohužel s odstupem času nepodařilo ověřit a proto nejsou uvedeny v přehledu nálezů.

Kadáver zedníčka z Chvalšín se podařilo do Jihočeského muzea získat až v roce 2020. Nálezce si byl vědom unikátnosti nálezu, a proto uhynulého ptáka dlouhodobě přechovával v mrazicím boxu. Zedníček se mohl stát obětí krahujce obecného, který byl posléze z kořisti vyplašen. Pokusy o ulovení zimujícího zedníčka krahujcem zaznamenal na Karlovarsku Teplý (2013). Při preparaci balku nicméně nebyly zjištěny žádné skutečnosti, které by tuto naši hypotézu podporovaly (M. Jakubec in verb. 2021) a příčina úmrtí tak zůstává neznámá. Otázkou zůstává, zda se v dubnu jednalo již o protahujícího jedince, anebo o ptáka na zimovišti. V druhém z případů by potenciálním biotopem zedníčka mohl být chvalšinský kostel sv. Máří Magdaleny.

Z osmi přesněji datovaných záznamů zedníčků jich šest spadá do mimohnízdního období (Snow & Perrins 1998). Dva zbývající nálezy jsou nezvykle pozdní v celostátním kontextu, neboť Šťastný & Hudec (2011) znají z období květen–srpen pouze čtyři další pozorování. Vondrášek (1927) považuje zedníčka střeleného v květnu 1888 v Č. Krumlově za „zbloudilého“, z čehož lze vyvodit, že

o případném hnízdění neuvažuje. V případě květnového pozorování zedníčka na Plechém je však situace komplikovanější. Přílehlý kar Plešného jezera totiž představuje biotop, který by mohl odpovídat vhodnému hnízdnímu prostředí druhu (viz např. Löhrl 1993). Domníváme se proto, že je na místě uvažovat o atlasové kategorii možné hnízdění. Možnost, že by kar Plešného jezera mohl být zimovištěm zedníčka, považujeme vzhledem ke klimatickým podmínkám, které tam v průběhu zimních měsíců panují, za nepravděpodobnou. Všechna pozorování zedníčků v jižních Čechách představují jednotlivé ptáky, což bude nepochybně souviset s dobře známou zimní teritorialitou druhu (Löhrl 1993).

Veškeré jihočeské nálezy zedníčka z posledních padesáti let spadají do oblasti Šumavské hornatiny. Je zajímavé, že ze stejné geomorfologické oblasti pochází i recentní pozorování zedníčka ze západních Čech: Velhartice, 16. 10. 2009, 1 ex., vyfotografován, T. Krofta (Vavřík & Faunistická komise ČSO 2010). Kromě toho existuje záznam z bavorské strany Šumavy, lokalizovaný přímo na česko-německé státní hranici: vrchol Ostrý [Osser], 28. 4. 1993, 1 ex., pozorován při sběru potraviny na vrcholových skalkách, I. Procházka (faunistická databáze L. Bufky, I. Procházka in verb. 2020). Z přehledu nálezů je zřejmé, že zedníčky skalní je v jižních Čechách možné zastihnout v širokém rozpětí nadmořských výšek 360–1300 m. Šumavská pozorování na Plechém a na Ostrém mohou být vůbec nejvýše položenými pro Českou republiku (Šťastný & Hudec 2011).

Löhrl (1993) uvádí, že v jižní části Česka lze očekávat také výskyt zedníčků z alpské populace. Alpský původ ptáků v jižních Čechách předpokládají i Vařečka (in Bureš et al. 1995), Vondrášek (1927) a Labaj (1987) a nasvědčuje mu i to, že nejbližší rakouská hnízdiště zedníčků v Sengsengebirge (Weißmair 2019) a na Traunsteinu (Pühringer 2003) jsou vzdálena jen 80–90 km od hranic Jihočeského kraje. Vzdálenost nejbližších karpatských hnízdišť je oproti tomu asi trojnásobná (Saniga 2002).

Nelze vyloučit, že zedníčci v jižních Čechách zimují pravidelněji, než nasvědčují námi prezentované údaje, avšak unikají pozornosti. Kupříkladu pro Bádensko-Württembersko odhaduje Püschel (2015) velikost zimující populace až na 90–120 jedinců. V pohoří Černý les se pro zedníčky ukazují být vhodným zimovištěm rozlehlejší činné kamenolomy s příznivým mikroklimatem (vlhkost, osluněné pasáže, závětrí) a se související dostatečnou potravní nabídkou hmyzu (Püschel 2015). Biotopy takového charakteru se zdají být zastoupeny i na území Jihočeského kraje a bylo by proto žádoucí, aby ornitologové možný výskyt druhu ve vhodných kamenolomech v období říjen–duben cíleně monitorovali.

Poděkování

Děkujeme M. Pokornému za laskavé předání kadáveru zedníčka skalního do Jihočeského muzea a za sdělení nálezových okolností. I. Procházka a L. Švejda nám ochotně poskytli svá pozorování pro potřeby článku. Kurátorům M. Černému, J. Huškoví a A. Glaserové vděčíme za zaslání podrobností o preparátech uložených v jimi spravovaných sbírkách. Za sdělení cenných dílčích informací patří náš dík K. Hlavničkové, Z. Kletečkoví, F. Máchovi, A. Vondrkovi a V. Vosátkovi. J. Hušek zprostředkoval pořízení fotografie preparátu zedníčka skalního, uloženého ve sbírce Národního muzea v Praze.

Literatura

- Anonymus (1889): Ornithologické drobnosti z okolí Písku. – *Vesmír* 18(18): 215–216.
 Anonymus (1965): Ornithologická pozorování. – *Zoologické listy* 14(1): 92–95.
 Anonymus [Pracovníci Správy CHKO Třeboňsko] (1994): RNDr. Jiří Janda † 6. 5. 1994. – *Ochrana přírody* 49(6): 185–186.
 Baťa L. (1933): Dosavadní výsledky zoologického výzkumu jižních Čech. – *Vlastivědná společnost jihočeská, České Budějovice*, 67 p.
 Bjome R. L. (1975): Pticy gor južnoj Palearkiki. – *Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, Moskva*, 181 p.

- Bureš J., Hlásek L., Pecl K., Šálek M. & Všetečka R. (1995): Ptactvo Písecka – Ornis kraje píseckého. – Český svaz ochránců přírody, Písek, 171 p.
- Bürger P. & Pykal J. (2006): Ptáci. – In: Dudák V. (ed.), Novohradské hory a Novohradské podhůří – příroda – historie – život, pp. 227–242, Miloš Uhlíř – Baset, Praha.
- Dworžak F. (1884): Eilfter Jahres-Bericht des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums in Krumau, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1883–84 vom Direktor. – Verlag des k. k. Staats-Ober-Gymnasiums, Krumau, 20 p.
- Labaj Š. (1987): Pozorování zedníčka skalního (*Tichodroma muraria*) ve Vimperku. – Šumava 25: 15.
- Löhrl J. (1993): *Tichodroma muraria* (Linnaeus 1766) – Mauerläufer. – In: Glutz von Blotzheim U. N. (ed.), Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/II. Passeriformes (4. Teil), pp. 881–918, AULA-Verlag, Wiesbaden.
- Pühringer N. (2003): Mauerläufer *Tichodroma muraria muraria* (Linnaeus 1766). – In: Brader M. & Aubrecht G. (eds), Atlas der Brutvögel Oberösterreichs, Denisia 7, pp. 396–397, Biologiezentrum des Oberösterreichischen Landesmuseums, Linz.
- Püschel H. (2015): Mauerläufer (*Tichodroma muraria*) in Winterquartieren des Schwarzwaldes. – Naturschutz am südlichen Oberrhein 8: 1–10.
- Saniga M. (2002): Murárik červenokřídlý (*Tichodroma muraria*). – In: Danko Š., Darolová A. & Krištín A. (eds), Rozšíření vtákov na Slovensku, pp. 553–555, Veda, Bratislava.
- Schier W. (1889): Die Verbreitung der Klettervögel (Scansores) in Böhmen. – Mittheilungen des Ornithologischen Vereins in Wien 13: 165–166.
- Snow D. W. & Perrins C. M. (1998): The Birds of the Western Palearctic. Concise Edition. Volume 2. Passerines. – Oxford University Press, New York, 685 p.
- Šír V. (1890): Ptactvo české. Svazek II. – Řád II. Klanozobí. Řád III. Krátkonozí. Řád IV. Krkavcovití. Řád V. Šplhaví. Řád VI. Lapaví. – M. Knapp, Praha, 160 p.
- Šťastný K. & Hudec K. (eds) (2011): Fauna ČR. Ptáci 3/II. – Academia, Praha, 649–1189 p.
- Teplý V. (2013): Jak jsem hostil zedníčka. – Arnika, přírodou a historií Karlovarského kraje 1/2013: 34–35.
- Vavřík M. & Faunistická komise ČSO (2010): Zpráva Faunistické komise ČSO za rok 2009. – Sylvia 46: 179–193.
- Vondrášek V. (1927): Ornitologické zajímavosti na Č. Krumlovsku. – Vesmír 6(3): 78–79.
- Vosátka V. (1983): 10.2 Ptactvo. – In: Anonymus (ed.), Chráněná krajinná oblast Novohradské hory – návrhová studie, pp. 50–56, Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, České Budějovice.
- Weißmair W. (2019): Zum Mauerläufer (*Tichodroma muraria*) im Nationalpark Kalkalpen. – Vogelkundliche Nachrichten aus Oberösterreich – Naturschutz aktuell 27: 85–93.
- Zuleger J. (1885): Schulnachrichten. – In: Anonymus (ed.), Programm der k. k. deutschen Staats-Realschule in Budweis, pp. 29–47, Selbstverlag der deutschen Staats-Realschule, Budweis.

Došlo: 4. 1. 2021
Přijato: 12. 3. 2021